

Поведінковий компонент впевненості в собі в юнацькому віці характеризується розвинутою ініціативою у соціальних контактах, соціальною сміливістю; екстернальністю та енергійністю. А енергійність представлена вищими та статистично значущими показниками у досліджуваних дівчат, які загалом вирізняються недостатньою рішучістю, розгубленістю в нових ситуаціях і тому потребують підтримки.

Висновки. Результати констатувального етапу дослідження з використанням типологічних параметрів інтенсивності, повноти, сталості, нами було виділено гармонійні та дисгармонійні профілі розвитку впевненості в собі у юнацькому віці. Особистості з гармонійним профілем впевненості характеризуються збалансованим розвитком когнітивного, емоційно-оцінювального, мотиваційно-цільового та поведінкового компоненту, який стабільно проявляється в різних сферах життя. Дисгармонійний профіль поділяється на підвиди: самовпевнений, невпевнений та розбалансований. Під час констатувального експерименту було виявлено переважання дисгармонійного профілю впевненості у собі в юнацькому віці, серед якого найпоширенішим виявився розбалансований вид. Отримані результати діагностування дозволили нам виявити юнаків і дівчат з недостатнім, середнім та надмірним рівнем розвитку впевненості в собі, які потребують подальшої індивідуальної та групової корекційно-розвивальної роботи.

Література

1. Вайнер И. В. Индивидуальные различия в проявлении субъективной уверенности и особенностях решения психофизической задачи // Проблемы дифференциальной психофизики / [под ред. К. В. Бардина]. – М., 1991. – С. 71-92.
2. Высоцкий А. И. К развитию настойчивости у подростков / А. И. Высоцкий // Проблемы психологии воли : материалы IV научн. конференции. – Рязань, 1974. – С. 100-102.
3. Кудинов С. И., Русакова Н. Г. Психологический анализ типологических проявлений организованности личности // Вестник РУДН. – 2007. – № 2. – С. 24-32. – Серия: Психология и педагогика.
4. Мішечкіна М. Є. Онтогенетичний вимір впевненості в собі як соціально значущої якості / М. Є. Мішечкіна // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. : Мартинюк М. Т.]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Ч. 4. – С. 185-193.
5. Ромек В. Г. Понятие уверенности в себе в современной социальной психологии / В. Г. Ромек // Психологический вестник РГУ, 1996. – Выпуск 1 (Ч. 2). – С. 132-146.

Відомості про автора:

Мельничук Сергій Костянтинович – кандидат психологічних наук, викладач Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка.

Статтю подано до друку 14.04.2015.

УДК 159.923

© М. В. Папуча, 2015 р.

М. В. Папуча (м. Ніжин)

МЕТОДОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена проблемі аналізу методологічних основ вивчення розвитку особистості. Стверджується, що початком особистості є не вчинок, ним є любов. Людська істота, насправді, довго готується до любові. Потенційно, вона виявляється підготовленою до цього «озаріння» з самого початку існування, ще будучи маленькою клітинкою, яка, в той же час, є витвором двох закоханих і опредмеченням їхнього кохання. У цій клітинці є не просто складні хімічні речовини і

біоструктури - в ній - втілення віковичного досвіду існування людини як соціальної істоти, тобто досвід, який, за визначенням, є витвором і творцем любові і життя. Весь період пренатального розвитку - досвід любові - відкритості, захищеності, комфортності і зростання. Дитина в пренатальній фазі повністю відкрита і повністю захищена любов'ю матері і батька, любов якого захищає матір і, опосередковано, її плід, їх загальна твір.

Ключові слова: особистість, розвиток, методологія, любов, існування.

Статья посвящена проблеме анализа методологических основ изучения развития личности. Утверждается, что началом личности является не поступок, им является любовь. Человеческое существо, в действительности, долго готовится к любви. Потенциально, оно оказывается подготовленным к этому «озарению» с самого начала существования, еще будучи маленькой клеточкой, которая, в то же время, является произведением двух влюбленных и опредмечиванием их любви. В этой клетке есть не просто сложные химические вещества и биоструктуры - в ней - воплощение вековечного опыта существования человека как социального существа, то есть опыт, который, по определению, является произведением и творцом любви и жизни. Весь период пренатального развития - опыт любви – открытости, защищенности, комфортности и роста. Ребенок в пренатальной фазе полностью открыт и полностью защищен любовью матери и отца, любовь которого защищает мать и, опосредованно, ее плод, их общее произведение.

Ключевые слова: личность, развитие, методология, любовь, существование.

The article is devoted to the problem of analysis of methodological bases of study of development of personality. It becomes firmly established that beginning of personality is a not a deed, it is love. A human creature, actually, prepares to love for a long period of time. Potentially, a person appears prepared to this "lighting" up from the beginning of existence, yet being a little cell, that, at the same time, it is work of two falling in love and objectivation of their love. There are not simply complex chemicals and biostructures in this cage - in her there is embodiment of everlasting experience of existence of a person as a social creature, the experience, that, on determination, is work and creator of love and life. All the period of prenatal development is experience of love - openness, security, comfort and development. A child in a prenatal phase is fully open and fully protected by love of mother and father's love that protects a mother and, it is mediated, their child.

Keywords: personality, development, methodology, love, existence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Вихідні методологеми генетичної психології визначають магістральні лінії дослідження психології особистості і центральні питання: „як виникає особистість?“, „якими є психологічні механізми її існування і розвитку?“. Відповідь на перше питання полягає в тому, що особистість створюється, і отже вона є – твір. Це зовсім особливий твір, що все життя перебуває у власному становленні. Він продовжує створювати себе, ускладнювати (або – спрощувати), самореалізовуватись, вдосконалюватись. Він само-існує. І в цьому сенсі, особистість є власним автором. Але справжнє диво полягає в тому, що особистість є не лише автором себе-як-твору: вона потенційно і актуально є автором іншої, нової особистості – людської дитини. Цей абсолютно унікальний акт співтворчості двох особистостей, двох люблячих людей і є дійсним началом...

Ця теза суперечить вихідному положенню вітчизняної психології щодо онтогенезу особистості, яке було втілено в назву статті О.М.Леонтєєва: „Начало личности – поступок“, і дало поштовх цілому напрямку української „психології вчинку“. Вчинок, якщо його брати в розумінні О.М.Леонтєєва і В.А.Роменця ніколи не може бути „началом особистості“, оскільки для того, щоб його здійснити треба вже бути особистістю: усвідомлювати власне „Я“, усвідомлювати „Я Іншого“ і якимось ставитись до нього.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковується розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Началом особистості є не вчинок, ним є любов. „Без любові, – говорить П.Флоренський, – особистість розсипається в дрібність психологічних елементів і моментів. Любов – зв'язок особистості” [8, с. 173]. Любов об'єднує і, власне, створює особистість, завдяки тому, що не дає людині зосередитись на власному „Я”, а концентрує, втілює її в інше „Я”, тим самим забезпечуючи існування і розвиток себе як цілісності. О.Ф.Лосєв відзначав, що головними прагненнями особистості є абсолютне самоствердження, внутрішня свобода, цілісність і гармонійність. „Вона бажає існувати так, як існують боги, що споглядають безкінечний світ і розумну тишу свого, ні від чого не залежного, світлого буття” [3, с. 155]. І це існування стає можливим в любові. Лосєв продовжує: „І ось, коли чуттєва і строкато-випадкова історія особистості, зануреної у відносно, напівтемне, безсиле і хворобливе існування, раптом приходить до події, в якій виявляється ця відпочаткова і укорінена, світла призначеність особистості, пригадується втрачений всезагальний стан і тим долається стомлююча порожнеча і строкатий гамір емпірії – тоді це означає, що твориться диво [3, с. 155]. Любов, її переживання і її прагнення і є цим дійсним дивом. Р.Мей зазначає, що любов несе в собі невимірювану психологічну енергію. І це є найбільш могутня сила для здійснення впливу і трансформації особистості [5, с. 81].

Творча природа особистості і її існування як співіснування підкреслювалась М.Бердяєвим. Він вважав, що особистість не є субстанцією, а являє собою творчий акт і є незмінною в процесі зміни. В особистості ціле передує частинам і не є чимось самовичерпним, егоцентричним: вона переходить в дещо інше, ніж вона сама, в інше „ти” і так продовжується, реалізуючи всезагальний зміст, який являє собою конкретне життя [1].

Сучасна психологія на диво мало уваги приділяє дослідженню любові, натомість зосереджуючись на вивченні деструктивних потреб і якостей людини, хоча Г.Олпорт підкреслює, що „аффіліативні бажання є необхідним підґрунтям людського життя” [6, с. 117]. Психологія виявляється просто неготовою до вивчення явищ такого рівня складності і всеохоплюваності якою є любов, але це не означає, що дані явища не треба вивчати.

Необхідно чітко розмежовувати вершинне переживання любові і переживання оргазму (оскільки мова йде про еротичну любов). На цьому розрізненні жорстко наполягав і А.Маслоу. Ці два переживання об'єднує їх приналежність до сексуального контакту. Але це об'єднання дуже зовнішнє. Про такого типу об'єднання, свого часу, Л.С.Виготський сказав, що є поведінкові прояви або внутрішні відчуття, які здаються дуже схожими, але за механізмами виникнення і психологічним змістом вони знаходяться дуже „далеко” одне від одного, оскільки входять до складу принципово різних міжфункціональних психологічних систем. За своїм походженням вершинне переживання є особливою формою продовження плину буттєвої любові. Підкреслимо – продовженням і підсиленням, а не завершенням і розрядженням напруги. Відпочаткова, біосоціальна за своєю природою, нужда породжує любов, як реалізацію двох укорінених в ній потреб – у повному з'єднанні з коханою людиною і породженні свого продовження – нової істоти. Це – домінантні, „смислостворюючі” мотиви, і вони не є „дефіцитарними”, тобто не зникають при своїй реалізації. Остання, до речі, й неможлива, адже процес проникнення в іншого, осягнення його, процес створення нового життя є, насправді, нескінченим (у всякому випадку, він є набагато тривалішим за життя однієї людини). Саме момент дискретного задоволення цих двох мотивів у вершинному переживанні і зумовлює його, забарвлює, затоплює його. І якщо вже мова йде про статевий акт як „операціональний аспект” даного переживання, то розрядження напруги дійсно викликає додаткове відчуття психофізіологічної насолоди, до кінця гармонізуючи і, на даному етапі, завершуючи переживання.

В любові Е.Фромм вбачає найбільш радикальний і, фактично, єдиний належний вихід людини із деструктивності, відчуженості і ізолюваності. Але що ж являє собою любов? Звернімось до думок Е.Фромма. Любов, пише він, це „пристрасне прагнення до єдності з іншою людиною, сильніше за всі інші прагнення людини. Це – найголовніша пристрасть, це сила, яка з'єднує в єдине ціле сім'ю, клан, суспільство, весь людський рід” [9, с. 109]. Виділяються, фактично, дві протилежні

форми любові – пасивна („любов–злиття”) і активна, діяльна. Остання є, власне, тим, що ми називаємо любов'ю як такою. Фромм пише: „На противагу симбіотичному зв'язку зріла (діяльна) любов є зв'язок, що передбачає збереження цілісності особистості, її індивідуальності” [9, с. 111]. Це дуже суттєвий для нас момент – статус особистостей в любовних стосунках. Його досить ретельно проаналізував Ж.–П.Сартр.

Справжня любов це діяльна активність, а не пасивний ефект, це перебування в певному стані, а не „впадання” в нього. „Найбільш загальне визначення активного характеру любові, – зазначає Фромм, – можна сформулювати так: любити означає перш за все давати, а не отримувати” [9, с. 113]. Тут – центральний момент і доволі тонкий нюанс. Оце „давати” зовсім не означає „віддавати” в смислі – жертвувати, залишатися без чогось, терпіти збитки etc. Лише люди, самі орієнтовані виключно на отримання, так розуміють, що означає „давати”. Така орієнтація заперечує любов, зводить її до обміну: „віддав – отримав”. Зовсім інше має на увазі Фромм: для особистості, яка є продуктивною, цілісною і відкритою, „давати” означає виявляти власну силу, дарувати іншій людині себе, свій світ і ... ставати при цьому ще більш збагаченим, завершеним, сильним. Слід зазначити, що цей нюанс дуже часто не береться до уваги, і саме через це теоретичні погляди Е.Фромма і критикуються, і розуміються дещо спрощено-вульгарно. Виходить, що читачу самому слід подолати споживацько-товарну орієнтацію, щоб зрозуміти. Любити, даючи, не може людина незріла, залежна, не вільна, спрощена: адже „давати” може лише багата людина, з різноманітним і складним внутрішнім світом. В любові людина не лише віддає, але й „дає” найбільш дороге, що в неї є: вона дає життя. І це – не метафора. Любити – означає дарувати своє життя і народжувати нове життя. „Коли двоє віддають, дещо народжується, і тоді обидва вдячні за нове життя, яке народилося для них обох” [9, с. 115]. Дуже часто ця фраза сприймається доволі абстрактно. Нам хочеться ризикнути і зазначити – вона є буквальною, коли мова йде про статеву, еротичну любов. Ми даємо коханій людині своє тіло, свою душу, себе. Вона вдячно приймає цей дар, і дає нам своє життя. І ця зустріч двох відданих, подарованих існувань має завершуватися появою нового життя (не в смислі нового забарвлення нашого з нею спільного життя. А в прямому смислі – має народитися нове життя, нова людина). І саме тому любов є творчість. Отже, закономірно–продуктивним завершенням еротичної любові має бути поява нової істоти, твору, в якому відпочатково втілена любов як нужда жити і продовжуватися. Саме тому, скажімо, О.Ф.Лосєв, називає особистість дивом.

Але так любити, цілком слушно вважає Е.Фромм, може далеко не кожна людина. Така любов „передбачає, що особистість повинна сформувати в себе переважну установку на плідну діяльність, подолавши залежність, самозакханість, схильність до накопичування і до маніпулювання іншими” [9, с. 115]. Людина повинна повірити у власні сили, бути самодостатньою у досягненні мети. І крім того, що любити – означає завжди віддавати, „це завжди означає також піклуватися, нести відповідальність, поважати і знати... це найважливіші риси любові, притаманні всім її формам”. Тепер зрозуміло, що по-справжньому любити здатна лише зріла, відкрита і продуктивна особистість. Але чому ж тоді ми вважаємо любов початком особистості? Ми можемо підсилити тезу: любов є не просто початком особистості, вона існує раніше особистості, і вона породжує (визначає, детермінує) процес її створення (як дива).

Любов є, якщо вживати терміни А.Маслоу, однією з форм і напрямів самоактуалізації особистості. Тобто в переживанні любові людина стає „тим, ким вона може стати”. Тут говориться про, так звану, буттєву любов (Б-любов), яка принципово відрізняється від любові дефіцітарної (Д-любові). В цілому, ці два типи любові, що їх виділяє Маслоу, є аналогічними класифікації Е.Фромма. Однак А.Маслоу розглядає цікаве явище, що дуже важливе для нашого дослідження. Йдеться про „вершинні переживання”. Повне розкриття і піднесення, пік творчої активності, споглядальності, відвертості і напруження емоційного стану – так можна описати це явище. „Вершинні переживання” притаманні виключно буттєвій любові, і от які вони мають ключові характеристики. По-перше, змінюється сприйняття об'єкта любові (в нашому випадку мова йтиме про кохану людину, оскільки

нас цікавить любов до людини протилежної статі). „При любовних переживаннях, – зазначає А.Маслоу, – цілком можливо настільки „розчиниться” в об’єкті, що наше „Я” зникає в буквальному смислі” [4, с. 111]. Ми можемо говорити, навіть, про ототожнення сприймаючого і об’єкта сприймання, про їхнє повне з’єднання в новій і вищій цілісності, в надскладно організованій метасистемі. І тоді народжується нова якість – нова істота. По-друге, в „вершинному переживанні” любові змінюється самосприйняття особистості. Згідно точки зору Е.Фромма, відбувається діяльне (і „давальне”!) проникнення в іншу істоту. Потяг до пізнання задовольняється шляхом з’єднання. „В з’єднанні я пізнаю тебе, я пізнаю себе... я пізнаю таємницю всього живого єдином можливим для людини способом – переживаючи це з’єднання, а не шляхом міркування” [9, с. 119]. Отже, в любові я пізнаю (відкриваю) і – вивільняю, допускаю до активного життя зовсім іншого себе, такого, що до даного переживання був невідомим мені самому. І це є вивільнення життєвої енергії моєї вихідної невичерпної жаги. А.Маслоу пише з цього приводу: „під час пікових переживань люди найбільш тотожні самим собі, ближче всього до свого істинного „Я” і найбільш неповторні” [4, с. 139].

По-третє, вершинне переживання любові є тим, що в сучасній психології дістало назву „переживання потоку”. Людину підхоплює і захоплює плин самого життя, зникають як такі цілі, прагнення, властивості і передбачення – все підкоряється течії, руху, який сам по собі стає найважливішим, найсуттєвішим. В ньому виявляється сенс існування, який стає легко й безпосередньо сприйнятним. Людина не контролює плин, не контролює себе в ньому – вона захоплена існує. Ми могли б сказати, що потік, плин пікового любовного переживання являє собою той рідкісний момент в житті людини, коли відпочаткова потреба по-справжньому заявляє про себе, коли вона стає сильнішою за особистість, сильнішою за все, що є в цьому світі, коли вона – веде.

Четверта характеристика пікового переживання підкреслює його творчу природу: це переживання є інсайт в його чистому, так би мовити, вигляді. Світ з його константами і умовностями буквально зникає, оскільки закохані в спільному піковому переживанні створюють на короткий час свій особливий, неповторний світ, в якому не діють не лише соціальні, але й природні закони, натомість діють свої унікальні закони любові. Вони створюють новий світ, нових себе, нове життя. І як найбільш напружена, відкрита й відверта точка пікового переживання виникає нова істота, людська дитина.

В так званій „власне науковій” психології стало звичним критикувати тексти А.Маслоу і Е.Фромма за їхню метафоричність, за відсутність жорсткої парадигмальної логіки, за неможливість „науково” верифікувати ті факти про які вони пишуть. Віддаючи звіт в тому, що наше викладення дуже схоже за стилем на стиль вказаних авторів, ми мусимо зазначити таке. Просте зведення складних мета-явищ до окремих розрізнених елементів за допомогою математичної логіки зовсім не означає їхнього кращого розуміння і осягнення.

Якщо сучасна психологія вважає об’єктивним знанням те, що виникає в результаті узагальнення емпіричних фактів, які, в свою чергу, являють собою певні відповіді людини на штучні стимули, створювані дослідником, то, безумовно, роботи Маслоу, Фромма і подібні до них – не відносяться до такого знання. Звісно, що не лише недоречно, але й ні в якому разі не можна вивчати такі явища, як особистість або любов вказаним способом. Але ж як бути? Щоб зберегти свою приналежність до „справжньої науки” слід... замінити слова. Так, ті звичайні і зрозумілі, красиві слова, які описують ці явища і ідеї, з ними пов’язані, треба замінити словами сухими „наукоподібними”: „любов як корелят „чогось там” – таке формулювання більше до вподоби. Але якщо визнати вказані вище стилі не науковими (тобто – феноменологічними, метафоричними, міфічними), а останній тип – науковим, то що ми маємо? О.Ф.Лосєв про це сказав так: „Коли „наука” руйнує міф, то це означає лише те, що одна міфологія бореться з іншою міфологією” [3, с. 33]. Фактично, для такої „науки” дійсно потрібна лише власна гіпотеза і все, тобто це і є цілісна міфологема дослідника, що „одягнеться” ним на певну область дійсності і дасть нові абстрактні терміни.

Ми намагаємось відійти від традиції, що склалась мало не з середньовіччя, і спробувати провести аналіз не за постулатами, а за критеріями, адекватними об’єкту дослідження. Генетико-

моделюючий аналіз дозволяє з'єднати онтогенез і творчість: виявляється, що реальною силою, яка створює особистість і визначає її існування є любов двох людей. Розкриття специфіки цього надскладного процесу не може відбуватися в логіці і термінології редуції, оскільки тоді ми втрачаємо сутність явища. З іншого боку, принцип рефлексивного релятивізму означає, що знання, отримані про такого рівня складності системи ніколи не можуть бути однозначними і кінцевими.

Дослідження вершинних переживань може призвести до формування уявлення про наявність в межах буттєвої любові своєрідних „спалахів”, чуттєвих загострень, які змінюються більш спокійним плином життя людей поруч. Така логіка можлива, якщо дивитися на явище з боку поведінки і переживань людини, і якщо врахувати, що психофізіологічно „спалах” завжди повинен минути, що він дуже «енергоємкий» і має відбутися відпочинок і поповнення енергії, яка витрачена, щоб не було зриву. Однак все це – лише уявлення. Біо- і психоенергетика любові залишаються невідомими, і ніщо не заважає нам говорити про її складний і взаємозбагачувальний характер, адже „давання” означає, водночас, і „отримання”. Якщо спробувати подивитися на цей процес з точки зору... самої любові, виявиться, що дискретність протікання, насправді, не відповідає її природі. Це є онтологічний стан існування особистості, стан як особливе забарвлення життя і пов'язаних з ним переживань, і стан як постійний плін цього життя. Це, іншими словами (використовуючи термінологію А.Маслоу) є постійне і плінне вершинне переживання як ознака існування. Інша річ, що всередині цього плину можливі емоційні спалахи і заспокоєння – адже „всередині цього плину” – продовжується звичайне життя звичайної людини. Психологія любові не є, власне психологією почуття, яке виникає, триває і зникає час від часу. Це – психологія воління буття поруч з коханою людиною.

Психологічні особливості (параметри) буттєвої любові, що на них вказують і Е.Фромм, і А.Маслоу і інші дослідники даного явища, насправді не так і багато можуть сказати про сутність цього людського дива. Евристичність тут буде визначатися охопленням у дослідженні динаміки – виникнення, існування, розвитку любові.

Так, уже зазначалося принципово своєрідне пізнання людьми один одного, якщо вони люблять. Цей феномен привертає увагу багатьох вчених. Так, Р.Мей зазначає: „Зустріч з існуванням іншої людини (любов) містить в собі силу, яка може викликати сильне потрясіння людини і викликати в ній сплеск тривоги. Але вона може бути і джерелом радості” [5, с. 143]. Можна зазначити, що навіть етимологічний зв'язок між словами „пізнати” і „любити” є дуже тісним. В давньогрецькій і давньоєврейській мовах дієслово „пізнати” одночасно означало „мати сексуальний зв'язок”. Серйозний матеріал в цьому плані можна знайти в релігійних текстах: „Авраам пізнав свою дружину і вона зачала”... – таких висловів дуже багато в Біблейських текстах. Все це може означати, що по-справжньому знати іншу людину, так само, як і любити її означає спільноту, творчо-діалогічну участь в житті цієї людини. Екзистенціальний психолог Л.Бінсвангер називає це „дуальним модусом”: „щоб зуміти зрозуміти іншого, людина в крайньому разі повинна бути готовою любити його” [2, с. 143]. Чому ж пізнання іншого в любові набуває нових якостей і стає безмежним за ступенем проникнення в таїнство особистості (тобто – воно стає адекватним її дійсній безмежності)? Звернемо увагу на такий факт: в коханій людині ми бачимо риси, яких не помічали раніше, про наявність яких не знає ні вона сама, ні оточуючі. В чому причина цього? Нам відповідають, що це ми наділяємо кохану гарними рисами, створюємо їх під впливом почуття і бажання. Але чи це обов'язково так? Можливо, це той онтологічний стан, який викликаний любов'ю, і який є, насправді, найбільш виправданим і найбільш природно-відповідним станом людини (саме для нього вона й створювалась!), цей стан вперше і востаннє, остаточно відкриває нас один одному, відкриває саму сутність нашу, саме єство. Ми не створюємо його, а бачимо, очима, не затьмареними жагою, а просвітленими чистою нуждою буття. Як виникає це явище? Людська істота, в дійсності, довго готується до нього. Потенційно, вона виявляється підготовленою до цього „освянення” з самого початку існування, ще будучи маленькою клітинкою, яка, водночас, є твором двох закоханих і опредметненням їх нужди до буття, їх любові. В цій клітині є не просто складні

хімічні речовини і біоструктури – в ній – втілення віковичного досвіду існування людини як соціальної істоти, тобто такої, що, за визначенням, є твором і творцем любові і життя. (Те, що ми поки що не знаємо, в яких конкретних формах існує цей відбиток-втілення, зовсім не означає його відсутності, а означає лише, що їх треба шукати і знаходити). Тобто любов, вже є в цій істоті, яка ще тільки почалася. Весь період пренатального розвитку – досвід любові-відкритості, захищеності, комфортності і зростання (звісно, ніхто тут не говорить про свідомість і взагалі вищу психіку – йдеться про те, що відбувається в дійсності). Дитина в пренатальній фазі повністю відкрита і повністю захищена любов'ю матері і батька, любов якого захищає матір і, опосередковано, її плід, їхній спільний твір. Щоб там не говорити і на яких позиціях не знаходитись, але набувається досвід і він є любов. Так з'єднується любов поколінь, втілена в дитину на рівні „соціальної спадковості” (вираз П.П.Блонського) і любов-реалія, як особлива побудова біосоціальних стосунків. Суттєвим етапом є сам по собі акт народження. Психологія і про це знає дуже мало, за винятком того, що „перехід” дитини в світ є травмуючим (хоча й це доволі проблематично: так, мабуть повинно бути, думаємо ми, адже дуже вже відрізняється середовище, ну, звісно, і прилади можуть зафіксувати відповідні вегетативні реакції. Але це все – не психологія). Між тим, не треба й спеціальних досліджень, щоб зафіксувати величезну психологічну складову цього акту. Ми не можемо тут обговорювати цю проблему детально, але знаємо враження дуже багатьох жінок, що народжували дитину очікувану, бажану і зачату в любові. Так, вони говорять про страх і про біль, але не лише про це. Вони говорять про відвертість і відкритість – більшого розкриття, більшої природності і довірливості до світу до буквального відчуття „розчиненості” в ньому – вони не знали. Відзначають загострення любові до чоловіка і безмежну любов, піклування за життя дитини і своє власне. Нам здається, що акт народження є обов'язковою складовою людської любові, і він повинен досліджуватись в психології, як суттєвий етап онтогенезу і трансформації людської істоти. Психоаналітичні і споріднені їм напрями розуміють важливість цього явища і лише завдяки їм ми маємо хоч якусь наукову інформацію. Але психоаналіз – течія доволі вузько-специфічна і така, що формує вузький погляд, якого замало...

Так чи інакше, наявність у людської істоти вже на момент народження досвіду існування в любові, розкриття в ній, має бути визнаним. Ми хотіли б ще раз наголосити, що дуже далекі від метафоричності. Ми просто фіксуємо факти. Інша річ, що сутність цих явищ вимагає серйозних досліджень, які можливі в умовах нового синтезу природничих, соціальних і психологічних наук, який ґрунтувався б не лише на психоаналізі, а на позиціях різних уявлень.

Література

1. Бердяев Н. Проблема человека // Путь. – 1930. - № 50. – С. 12-26.
2. Бинсвангер Л. Экзистенциально-аналитическая школа мысли // Экзистенциальная психология. – М.: Апрель-пресс; ЭКСМО-пресс, 2001. – С. 308-332.
3. Лосев А.Ф. Диалектика мифа // Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – С.21-185.
4. Маслоу А. Психология бытия. – М., К.: Рефл-бук; Ваклер, 1997. – 300 с.
5. Мей Р. Вклад экзистенциальной психотерапии // Экзистенциальная психология. - М.: Апрель-пресс; ЭКСМО-пресс, 2001. - С. 140-201.
6. Олпорт Г. Становление личности: Избранные труды. – М.: Смысл, 2002. – 462 с.
7. Сартр Ж.-П. Первичное отношение к другому: любовь, язык, мазохизм // Проблема человека в западной психологии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 207-228.
8. Флоренский П. Столп и утверждение истины. – М.: Путь, 1914.
9. Фромм Э. Теория любви // Психология личности. – СПб.: Питер, 2001. – С. 100-124.

Відомості про автора:

Пануча Микола Васильович – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Статтю подано до друку 10.04.2015.

УДК 159.9.

© І. М. Ревякіна, Є.К. Курбанова, 2015 р.

І. М. Ревякіна, Є. К. Курбанова (м. Київ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕС САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У статті виявлено та проаналізовано теоретичні підходи дослідників у вивченні психологічних особливостей прояву акцентуацій характеру та їх впливу на процес самореалізації юнаків.

Ключові слова: акцентуації характеру, юнацький вік, психологічні особливості, теоретичні підходи, процес самореалізації.

В статье выявлены и проанализированы теоретические подходы исследователей в изучении психологических особенностей проявления акцентуаций характера и их влияния на процесс самореализации юношей.

Ключевые слова: акцентуации характера, юношеский возраст, психологические особенности, теоретические подходы, процесс самореализации.

The article identified and analyzed theoretical approaches researchers studying psychological features of display character accentuations and their impact on the process of self-realization in boys.

Key words: character accentuation, adolescence, psychological features, theoretical approaches, the process of self-realization.

Постановка проблеми. В юнацькому віці здійснюється перехід до самостійного життя, а саме самовизначення та самореалізація в межах соціального простору. Однак, прояви окремих рис характеру можуть виконувати роль бар'єрів на шляху до особистісної реалізації юнаків. Окремі юнаки схильні впадати у відчай, відчувати невпевненість у собі, втрачати інтерес до улюбленого роду занять, у той час як інші, «не піддаються» означеному впливу, а навіть, навпаки, відчувають бадьорість та мають бажання розвиватися й проявляти себе в улюбленій справі.

Метою статті є: з'ясування психологічних особливостей прояву акцентуацій характеру в юнацькому віці. **Завданнями є:** аналіз впливу акцентуацій характеру на процес самореалізації у юнаків.

Аналіз досліджень і публікацій. В психологічній науці дослідженням проблеми акцентуацій характеру займався німецький психіатр та психолог Е. Кречмер. Вчений вважав, що тип характеру залежить від статури особистості. Також дослідник стверджував, що поєднання особистісних рис, які становлять характер людини, не є випадковими. Вони утворюють чітко помітні типи, що дозволяють виявляти та будувати типологію характеру [7].

На думку К. Леонгарда, акцентуації - це загострення окремих рис характеру особистості, в результаті якого взаємодія з оточуючими може погіршуватися. Також вчений зазначав, що у багатьох юнаків окремі риси характеру настільки загострені (акцентуєвані), і за несприятливих умов можуть призвести навіть до розладів особистості. Отже, процес самореалізації може зупинитися на певному рівні та не відновлюватись, з домінуванням відповідних акцентуацій [8].